

13 december 1914

De Oorlog – Uit België.

Een Belgisch berichtgever van het Handelsblad schrijft: Veel is geschreven en gejammerd over de verwoesting in tal van steden en dorpen, maar de ellende is enkel een schaduw van het lijden, dat weldra in honderdtallen van huizen zal binnendringen. Van huizen, waarvan de inwoners weleer op welstand mochten bogen ... De hele bekommernis van het ogenblik bestaat in het aanwenden van middelen tot bevoorrading van de bevolking eerst en vooral van bloem, tarwe of meel. Minstens $\frac{3}{4}$ der bevolking van de buiten leeft sedert een maand op roggebrood.

Gedurig komen er steden en gemeenten bij, weer de nood nog nijpender is dan in de gewone plaatsen. Zo bv. te Dendermonde; daar zijn reeds ruim 5000 inwoners van de 10.000 teruggekeerd, meest allen tot de werkende klasse behorend. Anderen zijn opgenomen in de naburige gemeenten. Maar alle nijverheid en werk is uit Dendermonde verdwenen; alle nijverheidsgestichten zijn vernield of zo gehavend, dat aan een herneming van het werk niet te denken valt. Wat meer is, alle grondstoffen zijn mee vernield en verkeersmiddelen ontbreken om ze aan te voeren. Machines zijn eveneens door het vuur onbruikbaar gemaakt of onder de puinen bedolven.

Het paleis van justitie is vernield en de rechtbank heeft haar zetel overgebracht naar St. Niklaas. Het verkeer is volkomen geschorst. De huizen van alle magistraten en gerechtsbedienden zijn vernield. De 5000 teruggekomenen moeten bijna allen door de liefdadigheid ondersteund worden. De ellende te Mechelen, Boom, Duffel, Willebroek en in de gemeenten tussen Antwerpen-Mechelen

gelegen, is bijna even groot als te Dendermonde, maar het is nog erger in geheel het overige deel der provincie West-Vlaanderen, waar alles werd opgeëist. In menige plaats moet de bevolking door de Duitse troepen gespijzigd worden.

Veel vee is met de inwoners verdwenen. Het overige wordt zo goed het kan zijn, gevat om het in leven te houden. Het is de ondergang van de veestapel voor verscheidene jaren na de oorlog en welke ellende in de tussentijd.

Men schrijft ons uit Koewacht:

Nu de afsluiting der grenzen zo goed als volledig is, wordt door de Duitse soldaten nauwlettend toegezien en mag niemand meer in of uit België. Toch wagen nog enkelen, door honger gedreven, het naar Nederlands grondgebied te gaan, maar de Duitse schildwachten houden scherp de wacht en schieten op allen, die bij de eerste aanmaning niet blijven staan. Vrijdag zijn er twee kort na elkaar getroffen.

15 december 1914

Verkeer met België.

Thans hebben ook de Duitse autoriteiten de tramverbinding IJzendijke-Belgische grens en Watervliet verbroken. Deze dienst wordt tot nader order gestaakt.

Het gerucht als zou in Gent een hospitaal uitsluitend voor Duitse tyfuslijders zijn ingericht, is ongegrond. Het ligt volgens de Duitse overheid in een klein, door haar niet genoemd, plaatsje, volkomen geïsoleerd.

17 december 1914

Uit Hulst wordt aan de Tijd gemeld:

De herleving van Dendermonde is vroeg gestuit. Het is tenslotte maar een schijnverrijzenis geweest. Al de vluchtelingen, die naar hier terugkeren, hebben zich niet eerst afgevraagd, of zij ginds de nodige mondvoorraad zouden vinden en de Duitsers hebben er zich evenmin om bekommerd. Het gebrek aan levensmiddelen was zo groot, dat van de 4000 teruggekeerden reeds meer dan 1000 genoodzaakt waren hun stad voor de tweede maal te verlaten. Indien de toestand nog enige tijd onveranderd voortduurt, zullen talrijke instellingen van openbaar nut moeten sluiten. Tot deze behoort het bisschoppelijk college, hetwelk daartoe voor de tweede keer moet overgaan, indien de mondvoorraad aan leraren en leerlingen zou ontbreken.

Het is in elk geval te voorzien, dat er dezer dagen nog meer inwoners de stad zullen verlaten. Daarbij is het al een heel iets onderdak te krijgen te Dendermonde. Van heel de stad staan nog slechts enkele huizen recht op de markt. Het Begijnhof, het klooster van St. Vincentius, de kerk van St. Gillis, het militair hospitaal zijn het minst beschadigd; twee zijvleugels van het weeshuis staan nog overeind, en daarin worden de leerlingen van het college onderwezen. De mensen, die nog in Dendermonde zijn, wonen meestal in een nog rechtstaand achterhuis of in een stal, bijna zonder eten, zonder brandstof in een koele woning. Het zal vreselijk zijn, als de winter huishoudt.

18 december 1914

Emil Vijt, een scheepsbevrachter, Belg van geboorte, heeft in oktober in een herberg te Ruhrort verteld dat zijn vrouw, een Hollandse, in een hospitaal te Gent kinderen had gezien van wie de

Duitse soldaten de handen hadden afgehakt. De man heeft zich voor deze bewering moeten verantwoorden voor de rechtbank te Duisburg en is wegens belediging van het Duitse leger tot 6 weken gevangenisstraf veroordeeld. Zijn vrouw heeft voor de rechtbank verklaard dat zij haar man niets van die aard had verteld.

23 december 1914

Te Gent.

In zijn vergadering van 7 december heeft de gemeenteraad van Gent, volgens de Métropole, met algemene stemmen besloten, de volgende belasting te heffen ten laste van afwezigen:

- a) Twee frank per dag waarop hij afwezig is, van het hoofd van een gezin dat meer dan 25 F en minder dan 40 F aan hoofdsom in de personenbelasting betaalt.
- b) Vijf frank per dag waarop hij afwezig is, van elk gezinshoofd dat meer dan 40 en minder dan 100 F betaalt.
- c) Tien frank per dag waarop hij afwezig is, van elk gezinshoofd dat meer dan 100 F betaalt.

De gehuwde vrouw betaalt 1 F, elk kind $\frac{1}{2}$ F per dag.

Onder gezinshoofd verstaat men een huisvader, een moeder-weduwe en de meerderjarige ongehuwden.

Indien de belasting niet op de vervalddag betaald is, wordt zij met 5 procent verhoogd.

Schending van het volkenrecht in België.

De officiële Belgische commissie, die, zoals men weet, ingevolge opdracht van de Belgische regering, een onderzoek instelt naar de door de Duitsers in België gepleegde schending van het volkenrecht

en van de oorlogswetten en –gebruiken, heeft haar zevende rapport aan de Belgische minister van justitie uitgebracht. In de aanhef van dit rapport zegt de commissie:

Mijnheer de minister, de commissie van onderzoek heeft er in haar tweede rapport op gewezen, dat er door de Duitsers uitzetbare kogels zijn achtergelaten op het slagveld van Werchter en dat medische certificaten bevestigen, dat de Belgische soldaten door kogels van die soort getroffen zijn. Het Duitse leger, dat in België optreedt, is voortgegaan gebruik te maken van de verboden kogels.

De commissie van onderzoek drukt dan in haar rapport enige documenten, die, naar zij zegt, het bewijs leveren voor haar bewering. Het eerste document is een rapport van de dokters Attichaun en Van de Maele, waarvan zij zeggen na het gevecht bij Werchter op 26 augustus een soldaat verpleegd te hebben van het 5^e regiment lansiers, die aan de linker onderarm een kwetsuur had, waarvan de omvang en het uitzicht hen doen geloven, dat ze slechts van een ontplofbare kogel afkomstig kan zijn, daar er geen enkele granaat bij het optreden van de vijand tegen de lansiers is afgeschoten.

Majoor Dubois, toegevoegd aan de staf, schrijft: De hierbij gevoegde ontplofbare kogels voor geweer en pistool zijn opgeraapt te Werchter op de door de vijand dinsdagavond 25 augustus verlaten stelling.

Dr. Léon Pierre en dr. Couvreur hebben stukken opgemaakt, waarin zij verklaren gekwetsten onder behandeling gehad te hebben, die in de gevechten bij Lubbeek en Kapellen in september door dumdkogels gekwetst zijn.

Eind september schreef luitenant-generaal Clooten uit het hoofdkwartier te Gent aan de minister van justitie: ik heb de eer u hierbij dozen voor kogels van het zogenaamde dumdummymodel te zenden, die gevonden zijn op de Hannoverse eerste luitenant von Hadeln, die door mijn troepen te Ninove gevangen genomen is.

Deze dozen zijn thans nog in het bezit van de commissie van onderzoek, die ze door een vakman heeft laten nakijken, de wapenhandelaar Rousseaux, te Antwerpen. Zijn conclusie was, dat daarin uitzetbare dumdummykogels voorkomen, kogels die fabrieksmatig uitzetbaar gemaakt zijn. Volgens de vakkundige zou het niet mogelijk zijn ze aldus met de hand te maken.

24 december 1914

Schending van het volkenrecht in België.

Aan het zevende rapport van de officiële Belgische commissie, die op last der Belgische regering een onderzoek instelt naar de door de Duitsers in België gepleegde schending van het volkenrecht en van de oorlogswetten en –gebruiken, hebben wij in ons nummer van gisteren reeds een en ander ontleend. In het tweede gedeelte van het rapport worden nog meer mededelingen gedaan van het gebruik door de Duitsers van uitzetbare kogels in de slag bij Aalst. Voorts worden er in het rapport tal van voorbeelden opgesomd van wreedheden, die de Duitsers jegens gekwetste en krijgsgevangenen gemaakte soldaten bedreven hebben.

29 december 1914

Uit Sas van Gent wordt aan de Métropole gemeld, dat aan het stadje Grembergen bij Dendermonde een boete van 50.000 F is

opgelegd, omdat sommige bewoners hun duiven hadden laten uitvliegen. Alle duiventillen zijn nu verzegeld.

31 december 1914

De correspondent van het Berliner Tageblatt te Gent beschrijft de plechtige inwijding van wat hij het eerste Duitse soldatenkerkhof in België noemt. Het ligt bij Kwatrecht, in de nabijheid van stukgeschoten huizen en andere overblijfselen van de hevige gevechten, die in deze streek geleverd zijn. Dezelfde Duitse brigade, die aan de gevechten met de Belgen op hun terugtocht uit Antwerpen had deelgenomen, kwam toevallig onlangs weer in de buurt van Kwatrecht in reserve te staan. En zodoende sprak het vanzelf, dat men de tijd gebruikte, om de kameraden, die voor het vaderland gesneuveld waren, een waardige en gemeenschappelijke rustplaats te bereiden. Niet altijd was het gemakkelijk de verschillende graven, die over een grote afstand verspreid lagen, terug te vinden. Dikwijls hadden weer en wind de haastig opgeworpen aardheuvels reeds geëffend of het eenvoudige houten kruis van zijn plaats gebracht. Men zag tegen geen moeite op en heeft hard gewerkt, tot al de gesneuvelde kameraden opgegraven en, in de dood verenigd, op een nieuw kerkhof bijgezet waren. Kerstmis stond voor de deur, toen men tot de plechtige inwijding van dit eerste soldatenkerkhof over kon gaan. De slachtoffers zijn nu in de koele aarde in een groot vierkant tussen de grote weg en de spoordijk in het gelid ter ruste gelegd. Daar zijn meer dan honderd versierde grafheuvels en op elk daarvan staat de naam en de rang van de dode. Er zijn ook verscheidene officieren onder, ook een geestelijke, die als luitenant met de degen in de vuist vocht en sneuvelde. In het midden van de begraafplaats ligt een groot steenblok met het opschrift: "De reserve-aanvullingsbrigade ... aan haar gevallen kameraden, 9/10 oktober 1914."

Een zangvereniging, die uit de soldaten te velde gevormd was, zong het: "Vater, ich rufe dich!"

De protestantse veldgeestelijke sprak enkele korte woorden en de soldaten hieven daarop het lied: "Morgenrot, Morgenrot, leuchtest mir zum frühen Tod" aan. Tenslotte kwam de katholieke geestelijke aan het woord, die in zijn lijkrede de nadruk legde op de gemeenschappelijke plicht van alle gezindheden en op de noodzakelijk om de keizer te geven wat des keizers is, maar Gode wat Gods is.

De eerste krans, die op de begraafplaats werd neergelegd, was er een van de keizer; een groot aantal andere kransen kwamen daar nog naast te liggen. Met het spelen van "Ich hatt' einen Kameraden" en een parade van de erecompagnieën, welke door een generaal geïnspecteerd werd, werd de plechtigheid besloten.

6 januari 1915

Aan het Huisgezin wordt uit Aardenburg gemeld:

De burgemeester van Belgisch Middelburg is weer vrijgelaten. Het gehele gemeentebestuur is thans naar Nederland gevlucht.

Als een bewijs hoe zwaar de eisen zijn, welke de Duitsers aan de Belgische bevolking stellen, meldt het blad:

Het vrij arme dorp Lapscheure, een gemeente van nog geen 1000 zielen, moet tegen morgen opbrengen 600 koeien, 200 varkens; 400.000 kg tarwe, 200.000 kg erwten en bonen en 300.000 kg haver en hooi.

8 januari 1915

Aan de grens van Zeeuws-Vlaanderen.

Een medewerker schrijft ons op 6 dezer:

“Ik kon het er niet langer uithouden; het was verschrikkelijk, meneer zoals die Duitsers alles opeisen”, zegde de burgemeester van Middelburg hedenmiddag tegen me, toen ik een tochtje naar Heille maakte, ten einde eens iets naders te vernemen omtrent de geruchten, die in Sluis de ronde deden over de rekvisities der Duitsers.

Middelburg is een klein dorpje in het noorden van Vlaanderen, vlak bij de Hollandse grens. Het eerste huisje staat drie meter van onze grenspaal. De tramlijn van Aardenburg naar Brugge loopt dwars door het dorpje heen. Heel Middelburg telt 800 inwoners, die voor het merendeel boerenarbeiders en kleine boeren zijn. De burgemeester, die met zijn familie was gevlucht naar een goede kennis te Heille, het eerste Hollandse dorpje nabij Middelburg, is een klein, gemoedelijk, bejaard dorpsburgemeestertje, die in een onooglijk dorp de dagelijkse zaken in vreedstijd wel weet te leiden, wanneer hij door een meer bijdehandse secretaris wordt bijgestaan, maar wiens hoofd op hol geraakt, zodra er iets buitengewoons geschiedt, laat staan als de Duitsers komen rekvisitionneren.

“Is het dan zo erg, burgemeester?” vroeg ik heel belangstellend, “ik heb juist in de krant gelezen, dat de Duitse regering voortaan geen levensmiddelen van de Belgen zal opeisen.”

“Niets meer opeisen”, riep de goede man verbaasd uit, “niets meer opeisen, meneer! Neen maar, nu zal ik u eens even vertellen, wat ik me zo herinner, wat wij in de laatste tijd moesten leveren aan de verschillende commandanten. Daar heb je eerst de commandant

van Heist. Die man kwam vorige week 30 koeien, 40 kilo boter, 800 kilo stro en 800 kilo haver opeisen. Dat moest zaterdag geleverd worden. Vrijdag kwam de commandant van Brugge. Die zegde weer, dat we niet bij Heist behoorden, maar bij Brugge. Daarom moesten we hem de 30 koeien leveren. En zie nu eens meneer, in ons dorpje wonen geen rijke mensen. We zijn allemaal blij, dat we fatsoenlijk ons brood kunnen verdienen. Waar moeten wij dat alles vandaan halen? Daar komt nog bij, dat de meeste boeren al het vee over de grens op Hollands gebied hebben gebracht. U kan de beesten daar in de verte zien staan, daar, onder dat strooien afdak.”

Ik zag in de verte vlak op de grens een soort stal van stro en planken in elkaar gezet. “Ja meneer, daar staan de koeien uit Middelburg. En als de Duitser het hierbij nu maar had gelaten! Maar neen hoor! Zaterdagmorgen komt er bericht van de commandant van Heist, dat voor 6 uur Duitse tijd diezelfde avond te Hoeke, dat is een klein dorpje niet ver van hier, moest geleverd worden: 3500 kilo rundvlees, 40 verse eieren, 1600 kilo haver, 1600 kilo hooi, 1600 kilo stro, en een onbepaald aantal kalkoenen en eenden. En in heel Middelburg is geen kalkoen te vinden, meneer; nietwaar?”, vroeg hij ter bevestiging aan een der omstanders, die dadelijk toestemmend knikte. “En er zijn geen verse eieren in Middelburg”, viel de vrouw van de burgemeester bij. “Alle kippen zijn er weg.” “Ik heb toch mijn best gedaan, meneer”, begon de burgemeester weer, “ik heb de ganse dag er voor gelopen, en heb alles kunnen leveren op 500 kilo haver na. Ik was bevreesd dat ze mij weer zouden gevangen nemen. Want dat hebben ze al eens gedaan, en mij toen naar Heist gebracht; en daar heb ik genoeg van. En nu ben ik zaterdagavond met mijn familie naar hier gekomen. Die Duitsers kunnen wel zo veel vragen. Wij hebben vroeger als eens 2000 kilo varkensvlees aan de commandant van Heist geleverd. En wil ik u nu eens wat vertellen, meneer”, zegde de burgemeester, terwijl hij in

zijn binnenzak tastte, en een papier te voorschijn haalde, “ik heb het direct opgetekend, toen ik het hoorde. Er is nu aan het raadhuis te Middelburg aangeplakt, dat binnen 8 weken geleverd moet worden: 50.000 kilo tarwe, 50.000 kilo haver, 5000 kilo bonen of erwten, 150.000 kilo stro en 900 zwijnen. Dat kan met geen mogelijkheid. Want de commandant van Moerkerke, die ook al eens 500 kilo haver en 30 flessen wijn heeft opgeëist, zal eerstdaags ook wel weer eens komen. Wijn drinken de Duitsers veel, meneer. Onlangs kwamen twee jonge officieren bij de pastoor om wijn te drinken. Deze gaf hun de flessen, er bijvoegend dat ze de wijn maar bij de burgemeester moesten gaan opdrinken, want die had een paar jonge dochters in huis. Deze zouden hen dan wel bedienen.

En toen zijn ze bij mij gekomen, meneer. Maar de pastoor heeft later daarvoor zijn loon gekregen. Want, weet je, hij had bijna al zijn wijn begraven. En nu heeft de man, die de wijn begraven had, hem verraden, zodat hij zelf voor de Duitsers de wijn moest opgraven en inleveren. Dat is zijn verdiende loon.” En de burgemeester glimlachte even, toen hij deze woorden uitsprak. “Ja, meneer, zo heeft de burgemeester van Lapscheure ook zijn loon gekregen. Die heeft telkens tegen de Duitsers, die bij hem goederen kwamen opeisen, gezegd: “Ga naar Middelburg, dat is een rijk dorp, en er is vee in overvloed.” U kan er zich zelf van overtuigen, dat er niets is. En nu hoor ik, dat sedert gisteren 150 doodskophuzaren in Lapscheure zijn. De kerk is tot paardenstal ingericht. Die burgemeester heeft nu ook, wat hem toekomt.”

Na nog enkele opmerkingen van minder vriendschappelijke aard over de Duitsers te hebben vernomen, nam ik afscheid van de burgemeester van het eens zo bloeiende Middelburg, en stapte over de slijkerige wegen naar de grens. Vlak bij deze, op Hollands gebied, stond de koeienstal, waarover de burgemeester van

Middelburg zojuist met mij had gesproken. 48 koeien waren er in ondergebracht. Even verder begon het dorpje; het was er stil en somber. De mensen liepen telkens over de grens gepakt en gezakt, en kwamen met lege manden en korven terug. Ze brachten hun goederen in veiligheid, om bij het minste onraad, zo snel mogelijk over de grens te kunnen vluchten. De stemming van de inwoners was droefgeestig, en allen, die ik sprak, zagen de toekomstige dagen voor het dorpje met angst tegemoet. En de stilte, die in de lange dorpsstraat heerste, werd af en toe onderbroken door het gebulder van de kanonnen aan de IJzer.

10 januari 1915

Het rekvisiteren wordt met de uiterste gestrengheid voortgezet. Zo kregen de bewoners van het naburige Middelburg (België) heden allemaal een briefje om in te vullen, hoeveel haver, stro, bonen, erwten, koeien, varkens, kippen en eenden ze aan de Duitse militaire overheid kunnen leveren. Dinsdagmiddag moeten ze op het raadhuis komen om die briefjes in te leveren. Wie dan niet naar genoegen van de Duitse officier heeft ingeschreven, wordt bedreigd met ernstige straffen.

Duitse landweermannen vertelden mij, dat zij het hier in de buurt heel goed hebben. Alleen van de opgeëiste wijn kregen de minderen niets mee. Hun is het gebruik van alcohol verboden; zij ontvangen ieder dagelijks twee sigaren. Een van hen had nu al twee van de vier broers, die in de oorlog waren aan het oostelijke en het westelijke front verloren. De derde broer klaagde in zijn laatste brief uit Rusland bitter over de koude. Hij droeg vier broeken over elkaar, maar, vervolgden de mannen, hoe het met de oorlog staat, daar weten we niets van; want wat onze Duitse kranten schrijven, dat

kunnen we slecht vertrouwen, en bovendien is dit nieuws altijd veertien dagen oud.

Zij vertelden dat de Duitse linie, waarvan het front met de koude, natte wind in het gezicht staat, daar droevig veel van te lijden heeft. Gevallen van longontsteking komen veel voor.

12 januari 1915

Zowel in de omgeving van Gent als te Brussel wordt nog steeds door de Duitsers druk gebouwd aan een grote luchtschiploods.

Men schrijft ons uit Koewacht:

In de laatste dagen van het vorige jaar kwamen dagelijks tal van Belgische meisjes en ook jongens over de grens om hier een of ander te kopen of brieven af te halen. Uit voorzorg werden dan die paden uitgekozen, waar het toezicht het minst streng was. Thans echter, nu de bezetting met een kleine 100 man is vermeerderd en de schildwachten dichter bij mekaar geplaatst zijn, gaat het zo gemakkelijk niet er tussendoor te sluipen. De Nederlandse katholieken mogen nog 's zondags naar hun kerk gaan, die op Belgisch grondgebied staat; doch de gehele weg is met militairen afgezet en al de huizen zijn gesloten, zodat geen enkele Belg met een Nederlander in aanraking kan komen. De pastoor mag thans éénmaal per dag op Hollands grondgebied komen om zijn parochianen te bezoeken. Besloten is, zodra de oorlog geëindigd is, een nieuwe kerk op Hollands grondgebied te bouwen. De grond is reeds aangekocht en de plannen worden in gereedheid gebracht.

Aan de grens van Zeeuws-Vlaanderen.

Zondagavond.

“Burgemeester en schepenen brengen ter kennis van hun onderhorigen, dat door de heer bevelhebber van het voedermagazijn gevestigd te Lapscheure een vergadering voor deze gemeente is belegd in het lokaal der aangenomen jongensschool van deze gemeente, op dinsdag 12 maart om 3 uur in de namiddag (Belgische tijd). Al de hoofden der huisgezinnen worden dringend verzocht deze vergadering bij te wonen, waar inlichtingen zullen worden gegeven nopen de te doene leveringen.

Bij bevel In zitting 9/1/1915

De Secretaris	Burgemeester en schepenen
G. Geeraerts	V. Van Leeuwen.”

Zo staat het aan het gemeentehuis te Middelburg, over welk dorp ik u vorige week reeds een en ander meldde, aangeplakt. Dinsdagmiddag zullen de boeren te Middelburg vernemen, wat en hoeveel elk moet leveren voor de Duitse militairen. En om hun woorden kracht bij te zetten, zijn er heden 84 uhlanen, met paarden en al, in het dorpje hun intrek komen nemen. Nauwelijks was ik van deze komst verwittigd, of ik spoedde me derwaarts. Hoe meer ik het plaatsje naderde, hoe meer vluchtelingen ik zag. Vrouwen met koffers en manden, mannen die nog zwaardere koffers op hun nek torsten, jonge meisjes, die potten met ingemaakte groenten tussen zich in droegen, zieken, die steunend op anderen over de slijkerige wegen voortstropelden, allen hadden één en hetzelfde doel voor ogen: maar zo gauw mogelijk lijf en goed over de grens in veiligheid brengen. Dicht bij de grenspaal, nog op Nederlands gebied, stonden de Belgen bij groepjes de nieuwe toestand te bespreken. Velen dachten, dat de soldaten waren gekomen om voor boeman te spelen, anderen, omdat er in de hoofdplaatsen ruimte gemaakt moest worden voor nieuwe troepen. Allen tuurden naar het hoekje van de dorpsstraat, vanwaar ze steeds de Duitsers verwachtten.

En ... ja; eindelijk daar kwamen er een paar, die echter spoedig weer verdwenen, doch ze kwamen even later met een paar anderen terug. Ik stapte op ze toe, en knoopte een gesprek met hen aan. Toen ze bemerkten, dat ik de Duitse taal machtig was, waren de soldaten toeschietelijk, en raakten de tongen der mannetjes los. Ik vernam, dat ze thans regelrecht uit Brugge kwamen. Ze behoorden tot het eerste garderegiment uhlanen van Potsdam. In Reims, Atrecht, Rijsel en het laatst aan de IJzer hadden ze gevochten.

“Ja, wij hebben veel meegemaakt. Bij één stormloop hebben we meer dan 1000 man verloren. Maar we hebben weer versterkingen gekregen. Bij voorbeeld die jonge kerel daar,” en hij wees naar een nietig ventje, dat 100 meter verder stond, en zich aan een Belgisch meisje verstaanbaar trachtte te maken, “die jonge man is vrijwilliger, 17 jaar oud. We zijn nu hier om de bruggen en de grens te bewaken, opdat er niets zou worden uitgevoerd. Maar,” zo vroeg een ander mij, wijzend op al die mensen, die met koffers over de grens trokken, “wat betekent dat? Waarom gaan ze met bagage naar Holland?” En toen ik hem uitlegde dat de Belgen vluchtten, omdat ze bang waren voor de rekvisities en eventuele handtastelijkheden der Duitsers, begonnen de soldaten hartelijk te lachen. “Ach wat, we zullen jullie niets doen,” zo zegde er een tegen een paar meisjes, die belast en beladen zich weg spoedden. En minachtende blik van de schone deernen was het antwoord, hetgeen bij de vier uhlanen nog meer lachlust opwekte. “In België mag niets gerekvisitioneerd worden, zelfs niet een beetje hooi voor de paarden, op straffe van een zware boete,” beweerden de soldaten eenstemmig. Ik wist natuurlijk beter, en had slechts ter weerlegging kunnen wijzen op de aanplakbiljetten aan het gemeentehuis, waarin wordt gemeld, dat binnen 6 weken enige honderdduizenden kilo hooi, stro, tarwe, bonen, enz. moet worden geleverd. Doch, daar ik meer van hen wilde vernemen, hield ik mij

van de domme, en nam alles wat ze zegden voor waarheid aan. “Neen, geen Duitse militair mag iets in België opeisen. Dat is streng verboden. In Frankrijk mag het wel, want dat is een vijandig land. Maar tegen België zijn wij niet vijandig gestemd.”

Nog steeds trokken de Middelburgers met hun pakken de grens over. “Mogen we een zieke vrouw in een wagen over de grens brengen?” vroeg een meisje van ongeveer 20 jaar aan een der Duitsers, met wie ik stond te praten. “Dat moet u die officier vragen”, zegde de uhlaan, die zijn woorden door gebaren toelichtte.

Ik nam afscheid van de vier soldaten en liep een eindje verder. Daar kwam de commandant met een paar andere officieren aan, voorafgegaan door de gemeenteveldwachter, die verschillende uitleggingen aan de militaire autoriteiten gaf. Het gesprek vlotte natuurlijk niet erg, aangezien beide partijen elkaars taal niet machtig waren. Het leek dan ook meer een bioscoopvoorstelling, dan een gesprek. Toch vernamen de Duitse officieren tenslotte, wat ze wilden weten. Ze inspecteerden ook de grens. Toen ze deze naderden, gingen vele Belgen gauw de grens over op Nederlands gebied. Toen ik aan een paar personen van het zwakke geslacht vroeg, waarom ze zo bang waren voor de Duitse officieren, daar deze hen toch geen kwaad zouden doen, antwoordden de jonge meisjes: “Nou, dat weten we beter. Eerst heel lief en aardig, maar later, dan komen ze los. Neen, van die Duitsers moeten wij niets hebben.”

xxxxyyZo spraken allen. Niemand was verheugd over de komst, en menigeen zal deze nacht onrustig slapen, als hij of zij tenminste in slaap kan vallen. Want het Duitse spook zal hen hedennacht wel meer dan anders voor de ogen schemeren.

Op mijn terugweg zag ik nog een Middelburgs boertje, dat zijn reeds over de grens gebrachte enige koe, in 's hemelsnaam maar weer terug ging halen, uit vrees dat de nieuw aangekomen Duitsers misschien zijn woning in brand zouden steken.

13 januari 1915

Men deelt ons mede dat vrijwel alle Belgische rijksambtenaren in Gent op verlangen van de militaire overheid de eed van trouw aan de Duitse regering hebben afgelegd.

15 januari 1915

Van Belgische zijde.

De Belgische legatie alhier verzoekt ons de volgende nota te publiceren betreffende de aanrandingen, waaraan de Duitsers zich hebben schuldig gemaakt in België ten aanzien van de katholieke kerk:

De katholieke kerk schijnt vooral van de inval der Duitsers in België te lijden te hebben gehad. De kerken en de godsdienstige instellingen zijn vernield of ontwijd in bijna alle plattelandsgemeenten in vele steden, waar de Duitse troepen door getrokken zijn; meestal zijn ze in stallen of gevangenissen veranderd; in verschillende gemeenten zijn heilige vaten, die niet naar een veilige plaats waren gebracht, geroofd.

De geestelijken zijn in het bijzonder het mikpunt geweest van de aanvallen, door de Duitse soldaten bedreven. In de bisdommen Luik, Namen, Mechelen en Gent zijn talrijke priesters en monniken gefusilleerd of opgehangen, velen zijn naar Duitsland overgebracht, waar enigen van hen op een afschuwelijke manier schijnen te zijn

behandeld. Velen zijn beledigd, bedreigd en schandelijk mishandeld.

Te Leuven is een groep van meer dan 70 burgers, waaronder zich een Amerikaanse en een Spaanse priester bevonden, de 27^e augustus voortgesleept en op alle manieren beledigd; elk ogenblik werden zij bedreigd te zullen worden doodgeschoten, en eindelijk werden zij naar de kerk van Kampenhout gebracht, waar ze werden opgesloten en de nacht moesten doorbrengen.

De 21^e augustus is de pastoor van Buken De Clerck gevangen genomen door de Duitse soldaten op beschuldiging op hen te hebben geschoten, hetgeen geheel en al onwaar was, daar hij ongesteld was en hij sedert geruime tijd geen dienst meer kon doen. De arme zieke werd op een kanon geplaatst, en is er vervolgens weer af gerukt en in een kuil geworpen. Daarna grepen de soldaten hem bij armen en benen en sleepten hem zo over het plaveisel. Op die wijze gemarteld en totaal uitgeput, zegde de grijsaard dat hij liever wilde sterven, dan langer dergelijke wreedheden te verdragen. Hij is toen gefusilleerd.

De pastoor De Clerck was 83 jaar oud.

Een getuige verklaart het volgende:

“Ik heb de pastoor van Gelrode de 24^e augustus te Aarschot met 3 gewonden zien aankomen; de Duitsers beweerden, dat hij een Engelse spion was. Ze geleidden hem naar het stadhuis, waar ze hem mishandelden. De volgende dag heeft men hem vóór de kerk gebracht; hij werd eerst hevig geslagen met de geweerkolven en daarna doodgeschoten. Zijn lijk bleef tot de volgende morgen op de grond liggen, daarna werd het in de Demer geworpen.”

Een priester, die wonderbaarlijk aan de dood ontsnapt is, verklaart het volgende:

Dinsdag 15 augustus, tegen 9 uur, kwamen de Duitsers plotseling als een zwerm in het dorp Schaffen. Onder voorwendsel dat men op hen geschoten had, hetgeen geheel en al onwaar is, en waaraan niemand zelfs gedacht had, begonnen ze te moorden, brand te stichten en te plunderen. 170 huizen, waaronder het stadhuis en de pastorie, zijn geheel verbrand; 23 burgers, waaronder de notarisklerk, werden vermoord. Ik viel in handen der beulen. Ze hebben mij op alle manieren mishandeld; ze hebben voor mij een galg opgericht en zegden dat ze me gingen ophangen; ze hebben mij gedwongen geruime tijd in de zon te kijken. Ze hebben de smid, die met mij was gevangen genomen, de armen stuk geslagen en daarna hebben ze hem gedood.

Op een gegeven ogenblik hebben ze mij gedwongen het brandende huis van de burgemeester binnen te gaan en mij er daarna uitgehaald. Dat ging zo de hele dag door. Tegen de avond hebben ze mij de kerk laten zien, en zegden mij, dat het de laatste keer was, dat ik ze zou zien.

Tegen kwart voor zeven hebben ze mij in vrijheid gesteld, terwijl ze mij met ruiterswapen sloegen. Ik baadde in mijn bloed en lag op de grond. Op dat ogenblik liet een officier mij opnemen en beval mij te vertrekken. Op een afstand van 200 meter hebben ze op mij een vijftigtal schoten gelost, zodat de kogels om mijn hoofd suisden. Ik werd niet getroffen, ik viel en bleef voor dood liggen. Dat was mijn geluk. Ik bleef daar de hele nacht onder een heester liggen, halfnaakt, met verscheurde kleren, blootshoofds. De Duitsers geloofden dat ze mij gedood hadden. Het gelukte mij Diest te bereiken.”

De commissie van onderzoek heeft getuigenissen verzameld, volgens welke alleen in het bisdom Mechelen 26 priesters zonder enige aanleiding zijn gedood.

Dezelfde gruwelen zijn in de andere bisdommen bedreven.

In het bisdom Luik zijn een tiental priesters doodgeschoten, met name de priesters van Forêt, van Eure-le-Romain en van Blégny.

In het bisdom Namen zijn meer dan 20 priesters gedood, met name de pastoors van Surice, van Anthée, van Onhaye en van Spontin; de abbé Grillard, leraar aan het seminarie van Belle Vue; de abbé Armand Scheigel, pastoor van Hastière en verder de abbé Burniaux, belast met het toezicht op het seminarie van Saint Louis te Namen.

De pastoor van Spontin is opgehangen, nu eens aan de voeten, dan weer aan de handen; hij kreeg bajonetsteken in het hoofd en werd tenslotte doodgeschoten.

In het bisdom Doornik is de bisschop, een grijsaard van 74 jaar, als gijzelaar gevangen gezet. Hij werd naar Ath gebracht, werd smadelijk behandeld en 's nachts zonder bed en deken gelaten. Een soldaat gaf hem zelfs een vuistslag in de rug.

In het bisdom zijn drie geestelijken doodgeschoten: de pastoors van Roselies en Acoz en een seminarist van Doornik.

Niets kenschetst beter de gezindheid der Duitsers wat hun houding ten aanzien van de leden der geestelijkheid betreft dan de proclamatie, de 6e september uitgevaardigd door de Duitse overheid te Grivegnée: "Als gijzelaars worden in de eerste plaats in aanmerking gebracht de priesters, de burgemeesters en de andere leden van het gemeentebestuur".

16 januari 1915

Van de Zeeuwse grens.

Men schrijft ons uit Koewacht:

In de laatste dagen komen hier 's avonds Belgische vluchtelingen over de grens. De meesten komen uit Brussel en behoren tot de gegoede stand. Zij blijven hier gewoonlijk logeren en vertrekken de volgende dag naar Engeland of Holland. Hoe die mensen nog steeds over de grens komen, is voor velen een raadsel, zo goed is de grens langs alle zijden afgezet. Het aantal behoeftige vluchtelingen neemt hier ook met de dag toe, waarom het comité besloten heeft weer geregelde uitdelingen van levensmiddelen te houden. In de Belgische grensdorpen heerst nog steeds gebrek aan brood en petroleum, doch de mensen kunnen niet meer hier komen om deze waren aan te kopen. Deze week is de Duitse generaal-majoor met zijn staf er geweest om de afsluiting der grenzen in ogeschouw te nemen.

Aan de grens van Zeeuws-Vlaanderen.

Men schrijft ons:

Vandaag heb ik een fietstocht gemaakt langs de grens van westelijk Zeeuws-Vlaanderen. Eerst naar Heille tot de versperring, die zoals ik enige dagen geleden reeds heb gemeld, door de uhlanen, die zondag te Middelburg zijn aangekomen, hier is aangebracht. Niemand zonder pas van de commandant van Middelburg kan hier in noch uit. De Duitse schildwachten hadden strenge orders ontvangen. Ze mochten met niemand spreken, ook niet met de Hollanders, een bevel, waaraan ze zich niet schenen te willen houden. Een Middelburgse boer mengde zich in het gesprek, en

vertelde dat de uhlanen zijn paarden uit de stal hadden gejaagd, om er hun eigen dieren in te plaatsen. Nu had hij zijn paarden over de grens gebracht en in de tijdelijke stal geplaatst, die de Middelburgers voor hun koeien op Hollands gebied hebben opgericht. De boer mocht nu niet terug naar Middelburg, maar moest aan deze kant van de versperring blijven. En hoe hij ook tegen de Duitsers argumenteerde en redeneerde, dat het toch hun schuld was, dat hij op Hollands gebied was, het hielp niets. Hij kwam er niet door. “Maar”, zegde een der twee schildwachten, “de posten staan ver van elkaar”. Deze aanwijzing stelde het Middelburgse boertje tevreden. Toch is het nog niet zo gemakkelijk tussen de wachten door te sluipen, want nog gisteravond is er op iemand, die ook over de grens trachtte te komen, geschoten.

Op de weg aan Zeeuwse zijde stond een wagen met steenkolen. “Limburgse steenkolen”, zoals de eigenaar beweerde. “Hier sta ik nu al een paar dagen. Ze zijn bestemd voor de Middelburgers, die gebrek aan alles hebben. De Hollandse commandant vindt het goed, dat ik ze uitvoer. Maar die Duitse commandant is zo kortaf en wil niet hebben, dat ik ze daarheen breng. Al driemaal heb ik hem gesproken. De laatste maal was hij boos en riep direct: “Geen Hollanders hier. Weg! Het zal niet gebeuren.” Ik zal nu proberen over een andere weg de kolen binnen te krijgen. De man is zo kortaf. Er is niets met hem te beginnen.

Ik fietste verder langs een slijkerige binnenweg naar Eede. Ik wist, dat er over de grens van Zeeuws-Vlaanderen veel gesmokkeld werd. Hier zag ik de wegen, waarlangs de smokkelaars hun waren vervoeren. Over de slootjes langs de grens lagen planken, ja, hier en daar waren dammen opgeworpen, waarover zij 's nachts sluipen. Ik kwam te Eede op de weg, waarlangs de tram naar Strobrugge loopt. Nog een uur geleden was hier een nieuwe Duitse wacht gekomen.

Het waren mannen van de 52^e brigade infanterie van de Wurtembergse Landstorm. Deze mannen dragen op de pet een kruis met het sprekende devies: Furchtlos und treu (onversaagd en trouw). Nog gisteren kon men tot in Strobrugge komen, tot de gesprongen brug over de Leopoldsvaart. Sedert hedenmorgen was zulks niet meer mogelijk. Dit ondervond ook de vertegenwoordiger van een geïllustreerd weekblad, die tevergeefs poogde de Duitse wacht te passeren. Ik vernam van de schildwacht het voor hen verblijdende nieuws, dat gisteren 1700 Fransen te Nieuwpoort gevangen waren genomen. “De commandant heeft het verteld” en dit was voor hen voldoende om elke twijfel aan de waarheid op te heffen.

Ik ging verder. Langs een binnenweg kwam ik voorbij de burgemeester van Eede, op wiens erf vele vaten petroleum lagen, die door de commiezen, marechaussees en militairen in beslag zijn genomen. Ik fietste een boer achterop, een Hollander, die met een petroleumkan in de hand, moeizaam over de modderig weg vooruit kwam. Hij vertelde mij, dat hier overal gebrek is aan petroleum. De wagen van de Automaat zou om half een bij de volgende wachtpost komen. Na enige minuten fietsen kwamen we daar aan. Velen hadden er zich verzameld, elk gewapend met een kan. Ja, het petroleumvraagstuk vormt als onderdeel van de gehele proviandering van onze grensbewoners, een moeilijk vraagstuk voor onze overheid. Maar hoe dit ook zij, de Hollandse grensbewoners krijgen per slot van rekening toch nog eten.

Veel ellendiger is het met de mensen gesteld, die tussen de Nederlandse grens en de Leopoldsvaart wonen. Over de grens mag niets vervoerd worden. De Hollandse grenswacht is verplicht zulks te beletten, hoe moeilijk het menigeen ook valt, die arme Belgen het hoognodige, dat men over de grens wil brengen, te onthouden.

Aan de andere zijde de Leopoldsvaart, waar de Duitse schildwachten met uiterste gestrengheid niemand en niets doorlaten. "Hoe kan ik eten krijgen meneer?" zo sprak me een boer aan, die tien meter ongeveer van onze grens woont. "Ik heb niets meer, geen brood, geen spek, geen tarwe: niets meer. Ook uit Holland kan ik niets krijgen." Ik heb innig medelijden met de man, en met allen die in hetzelfde geval als hij verkeren. Ik beloofde hem een goed woordje te zullen doen bij de autoriteiten. En ik neem daarom deze gelegenheid te baat om de aandacht van het comité ter voorziening van levensmiddelen in de Belgische grensgemeenten op deze slachtoffers van de oorlog te vestigen. Deze mensen kunnen op gemakkelijk wijze van Holland uit gespaard blijven voor het ellendigste, dat de oorlog kan veroorzaken: hongersnood.

Ik ging verder en reed voorbij landerijen: waarop Hollandse boeren het zaad strooiden voor de volgende oogst. O, hoe weldadig werkt een dergelijke aanblik! De zaaier gaat uit om te zaaien, dacht ik. De boer hoopt in de herfst een voordelige oogst binnen te halen. Dat hoopten de boeren, die 50 meter verder wonen, op Belgisch gebied, ook. Helaas, voor hen zal de oogst dit jaar schraal zijn. Hun land is verwoest, vertrapt, gedeeltelijk tot kerkhof gemaakt voor duizenden jonge mannen. Wie weet ... Een kanonschot maakt aan mijn overpeinzingen een einde. Het geluid kwam van ver weg, uit de richting Diksmuide. Weg was mijn droom over de komende oogst!

Ik was te Moershoofde gekomen. Vlak bij de grens alhier staan de eerste huizen van het dorpje Sint Laureins. Evenals in de andere Belgische grensplaatsen wappert ook hier de Duitse vlag. In Sint Laureins, het dorpje dat in deze oorlog beroemd is geworden wogens de heldhaftige tegenstand, die de Belgische kapitein der

lansiers Victor Nijssens met zestig man tegenover vierduizend Duitsers heeft geboden, zijn thans veertig doodskophuzaren en driehonderd Wurtembergse Landstormmannen. Ook deze Duitse mannen verlangden vurig naar het einde. Toch meende de doodskophuzaar die ik sprak dat Duitsland de oorlog moest winnen. “Wij hebben nog zoveel reserves. Als bewijs hiervoor haalde hij aan hetgeen een kameraad, die in Oost-Pruisen vocht, hem had geschreven. Men had namelijk het lijk van een Russisch soldaat geopend en in de maag werd haver en modder gevonden. Dit was voor de doodskophuzaar voldoende om van hongersnood in Rusland overtuigd te zijn.

Op de terugweg zag ik de grensbewoners met de petroleumkannen nog steeds wachten op de wagen van de Automaat, die maar niet opdaagde. In Aardenburg gekomen, hoorde ik dat de wagen met petroleum heden niet naar de grens zou gaan en waarschijnlijk de eerstvolgende dagen ook niet. Het is een kwelling voor de Hollanders aan de grens van petroleum verstoken te zijn. En ook de meelvoorziening laat veel te wensen over ...

20 januari 1915

De Gentse correspondent van de Tijd maakt gewag van de volgende bekendmaking:

“In tegenstelling met het onlangs vernieuwd verzoek der Belgische regering, aan de Belgen gericht om dienstnemeningen in haar leger te bevorderen, wordt er nogmaals op gewezen, dat, volgens de verordening van het Generaal-Gouvernement, alle bevelen en oproepen der vroegere Belgische regering buiten kracht zijn gesteld.

“Wie dus binnen enige tijd, volgens hoger gemelde verordening de Belgen zou aanzetten tot dienstneming, zal de zwaarste straffen oplopen. Bovendien wordt men, voor zover men er belang bij heeft, aangemaand zijn onderhorigen daarover opmerkzaam te maken.

De Etappen-Inspecteur.”

Dat het de militaire overheid ernst is met de bedreiging, in deze bekendmaking geuit, blijkt uit een andere bekendmaking:

De Nieuwe Gazet van Antwerpen meldt:

De gemeenteraad van Gent heeft het gewijzigde voorstel der belasting op de ongehuwde mannen, in zijn laatste zitting aangenomen.

De eigenlijke taks is niet overdreven. Zij bedraagt slechts 5 frank voor de jonge mannen van 27 tot 30 jaar, met verhoging van telkens 5 frank per vijf jaar, en een maximum van 25 frank.

Maar ... dat muisje heeft een staartje, laat ons zeggen een grote, lange, dikke staart, groter dan het beestje zelf.

Zo is er een bijkomende belasting gestemd, berekend naar de huurwaarde der huizen, hetzij geheel of gedeeltelijk door de jonge mannen bewoond en die kan van 5 tot 300 frank per jaar belopen.

Deze stemming heeft, zoals het te verwachten was, een algemene ... ontstemming verwekt tussen de vrijgezellen.

Naar men ons zegt, hebben velen zich bij het onvermijdelijke neergelegd; het bureel der huwelijken op het stadhuis van Gent kan dan ook het werk niet bijhouden; het getal der verplichte ... trouwlustigen stijgt met de dag. Anderen, die noch wilden trouwen,

noch betalen, hebben uit principe de ongastvrije Arteveldestad verlaten, ten teken van protest.

Arm Gent! Op de lange duur zal er u niets meer overblijven dan getrouwde lappen, verwelkte “muurbloempjes” en ... oude wijven!

22 januari 1915

Naar men uit Koewacht aan de Middelburgsche Courant meldt zijn alle producten der suikerfabriek van de heer M. Lippens, burgemeester te Moerbeke, door de Duitsers zaterdag jl. aangeslagen. Niets mag meer door de fabriek verkocht en geleverd worden. Alle bruikbare producten, vooral suiker, worden in wagons opgeladen en naar Duitsland vervoerd.

Uit Oostburg meldt men ons:

Hier zijn opnieuw een aantal Belgische vluchtelingen aangekomen, allen afkomstig uit het nabij de grens gelegen stadje Eeklo. Zij geven voor dat zij van de honger de wijk naar deze zijde van de grens hebben moeten nemen. Werk was er in hun land niet te vinden. Zij klagen verder over de rekvisities van de Duitse troepen. Alle landbouwers en zelfs particulieren hebben moeten opgeven welk vee zij bezitten. Kleine lieden met een paar koeien moet van de twee beestjes er een afgeven. Alle levensmiddelen waren in Eeklo peperduur en schier niet te bekomen. Thans zijn deze vluchtelingen in de barakken alhier ondergebracht.

23 januari 1915

Van het leeghalen der fabrieken seinde ik u reeds. Nu hoorde ik weer van de jutefabriek der India Jute Company te Eeklo. De Duitse intendant kwam aan de directeur vragen of hij verder wilde werken

voor Duitsland. Hij weigerde. Het bedrijf werd stopgezet. De gehele voorraad ter waarde van 600.000 frank naar Frankfurt weggevoerd. De prijs werd bepaald overeenkomstig de markt van 28 juli. Maar sedert is de prijs van de grondstoffen 35 procent gestegen. Telt men daarbij de 20 procent winst, dan derft deze fabriek dus 55 procent. Doch nu de betaling? Die zou geschieden door wissels op de afnemers van de juteweverijen in Duitsland, waaraan de garens worden verstrekt. En protesteert men dan, dan is het antwoord: "Wend u tot uw Engelse bondgenoot, die ons onze normale toevoer belet!" En zo gaat het met de katoen-, met de linnen- en de wolspinnerijen op dezelfde manier.

Doch ook naast de rekvisities wordt er in tot heden door het oorlogsgeweld nog ongeschonden gelaten gebieden vaak onberekenbare schade aangericht. Zo sprak ik iemand, die bij Brugge langs de grote boomkwekerij was gekomen. Al die kassen had hij leeggehaald gezien. De jonge struiken en bomen, de gewassen, die juist in bloei moeten geraken, waren overal buiten gezet. Naar schatting stonden er alleen dertigduizend jonge laurieren in de kou. En al deze kassen waren nu ingericht als stallen voor de paarden en wagens van de Duitse bezetting!

Maar over het gedrag van de troepen, het persoonlijk verkeer van officieren en soldaten met de burgerij, en waar ze gekwartierd zijn, hoor ik overigens weinig klachten. Ook de gevreesde uhlanen leven, na al de oorlogsellende, die zij hebben doorstaan, stil en vriendelijk samen met de bevolking van de zwaar beproefde kleine dorpen. En in sommige plaatsen voeren Duitse soldaten levensmiddelen aan. Ik hoorde van wagens met rijst en met steenkool, die zij dan tegen normale prijzen uitventen onder de burgers.

Al komen er zeker ook buitensporigheden voor. Zo vertelden ooggetuigen mij, dat de soldaten in het kleine dorpje Middelburg onder het stro verborgen een paar koffers van vluchtelingen vonden. Zij braken ze open, en met het stro mee strooiden ze de dameskleren, de zijden blouses, de kousen enz. in de stal voor de koeien en de varkens.

Een Duitse wacht in datzelfde Middelburg deelde me mee, dat er 's nachts een Zeppelin was overgekomen langs onze grens. Ik geloofde het niet, tot de berichten uit Vlieland en van de bommenaanval op de Engelse kust, op de dag voor en na deze nacht, mij de waarheid bevestigden.

24 januari 1915

De ellende in Dendermonde.

Men meldt ons:

Uit Dendermonde heb ik de dringende uitnodiging ontvangen om een oproep te doen tot hulp voor de bevolking van deze verwoeste stad, waar de ergste ellende heerst. Tot voor de oorlog was het een zeer nijvere plaats, centrum van fabricage van katoenen dekens. Men vond er voorts onder meer grote touwslagerijen, een olieslagerij, een schoenfabriek, katoenweverij enz. en er heerste welvaart, ook onder de talrijke arbeidersgezinnen. De bevolking van Dendermonde met de voorstad Sint Gillis telde een zestienduizend zielen. Dit aantal is nu gehalveerd en haast allen die bleven, lijden gebrek, want doordat de stad herhaaldelijk is gebombardeerd, liggen alle fabrieken vrijwel vernield, evenals het oude stadhuis, het paleis van justitie, de kerken, behalve de Onze Lieve Vrouwenkerk, die wel geleden heeft, maar waar de dienst toch is voortgezet. Het weeshuis is verwoest, de academie van schone kunsten,

waaromheen zich de vermaarde Dendermondse schilderschool had gevormd, het burgerziekenhuis, de scholen, de stadsboekerij met tenminste vijftigduizend boeken eveneens, en van de huizen der welgestelden staan er nog slechts een tiental. De gehele bevolking is nu samengepakt in een arbeidersbuurt en in een deel van het begijnhof, waarvan de kerk ook in vlammen is opgegaan. De overheid is niet langer in staat om de ongelukkigen daar te helpen, want sedert september staat er alle bedrijfsleven volkomen stil. Sedert is er door de werklieden geen cent meer verdiend en bij gebrek aan inkomsten raakt de stadskas leeg. Het stadsbestuur kan niet meer doen dan dagelijks soep uitdelen; de enkele bakkers bakken nog wat brood van het Amerikaanse meel, maar de voeding is geheel onvoldoende en daar de welgestelden, meest allen zelf guruïneerd, haast allen de streek verlaten hebben, is er van de particuliere liefdadigheid al evenmin veel te wachten. Er is dus behoefte aan voedsel, aan kleding, aan bedgerief voor de fabrieksarbeiders zowel als voor de landbouwers.

Het gebrek aan kleren, aan dekens, enz. is nijpend. En niet alleen hierdoor zijn de mensen zo zwaar beproefd, haast allen hebben vaders, echtgenoten, zonen aan het front, en een menigte mannen van 15 tot 70 jaar, onder wie verscheidene geestelijken, zijn als krijgsgevangenen naar de Duitse kampen in Munster, Sennelager en Soltau gebracht. Heel enkele van hen zijn teruggekeerd met in witte verf op de rug van hun jas geschreven, dat zij krijgsgevangen zijn. De bezetting, bestaande uit 250 landstormmannen, verblijft in de kazerne, de stad behoefde maar in enkele onderdelen van hun levensonderhoud te voorzien, maar inmiddels hebben de rekvisities al wat nog over was uitgeput. De landbouwers is niets gelaten van hun voorraden graan, hooi, stro en vee. Ook de voorraden en producten van handelaren en fabrikanten zijn opgevorderd. Trouwens in gans Oost-Vlaanderen is dit het geval

met katoen, vlas, linnen en garens. Fabrieken die nog zouden kunnen werken staan er merendeels stil. Voor miljoenen is er opgeëist tegen afgifte van bons, ook nog in enkele gevallen na 15 dezer. Toch zegt de Duitse overheid dat zij het economische leven weer op gang wil helpen, maar de fabrikanten moeten aanvragen of zij het bedrijf opnieuw mogen beginnen. Wordt dit toegestaan, dan is de eis: niet langer dan vier uur daags werken. Wat er voor meer dan drie maanden aan grondstof is wordt in beslag genomen. En al wat er gemaakt wordt is eveneens voor Duitsland.

Geen wonder dat onder deze omstandigheden de industrie verlamd wordt, met al de ellendige gevolgen voor de uitgeputte bevolking. Petroleum is er niet, kaarsen zijn schaars, kolen worden er weer wat aangebracht, maar er dreigt hongersnood in deze kortgeleden zo bloeiende stad, waar nu reeds zwarte ellende heerst.

Kan hier nog geholpen worden?

Volgens een bericht aan de Tijd zal de Duitse overheid in België de grensstreek van even beneden Antwerpen tot aan de Noordzee van houtgewas ontdoen. Men is in Zelzate reeds met dat werk begonnen.

26 januari 1915

Voor de Belgische slachtoffers.

Bij het Nederlands comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers is thans in het geheel ontvangen: 96.418 gulden voor het herstellingsfonds, 15.010 gulden voor het onderwijsfonds en 406.945 gulden, 5597 frank en 164 mark voor algemene doeleinden.

Belgische kinderen.

Men meldt ons, dat de berichten over hongersnood in Dendermonde, Sint Gillis en omgeving, ook bij het R.K. huisvestingscomité te Leiden worden bevestigd. Allerjammerlijkst zijn de smeebeden, die het comité bereiken, om toch ten spoedigste een aantal der zwaarst beproefde kinderen uit deze zozeer geteisterde plaatsen naar het gastvrije Holland te voeren.

Het comité zal daarom de reeds in Antwerpen en omgeving begonnen arbeid een ogenblik moeten stopzetten en reeds einde dezer week zullen vertegenwoordigers naar Dendermonde vertrekken om daar de nood enigszins te lenigen. De heer van Schoor, een bekend industrieel te Dendermonde, heeft de leiding van deze activiteit op zich genomen.

Eerstdaags zullen een aantal kinderen uit Dendermonde naar ons land komen, teneinde bij verschillende gezinnen te worden geplaatst.

Verschiede verenigingen in ons land worden verzocht, de zaak aan te pakken en bij hun leden rondvraag te doen, wie kinderen wil opnemen.

Daardoor wordt de arbeid van het comité zeer vergemakkelijkt, daar zodoende de kinderen niet zo verspreid worden en in groepjes naar één plaats kunnen gezonden worden, welke verzending ook de minst kostbare is.

Het secretariaat van het comité is gevestigd aan de 3 Oktoberlaan 11 A te Leiden.

29 januari 1915

Men schrijft ons uit Koewacht:

In het Belgische gedeelte van deze gemeente staat aangeplakt, dat het de burgers verboden is in het openbaar over de oorlog te spreken en zeker niet met de Duitse soldaten der grenswacht. Overtreding zal zwaar gestraft worden.

30 januari 1915

De genoegens van het leven in een etappenkommandantur.

Brussel, 25 januari.

Ten behoeve der lezers van onze krant heb ik een reisje ondernomen naar Gent. Meen niet, dat het overdreven is, zo ik dit met enige ophef aankondig, want een reis naar Gent en vooral een verblijf daar zijn in de tegenwoordige tijd werkelijk iets heel bijzonders.

Het bijzondere van het geval laat zich verklaren door het feit, dat Gent in Oost-Vlaanderen ligt en deze provincie Etappenkommandantur is, hetgeen wil zeggen, dat alles daar "en famille" behoort te gebeuren en onbescheiden ogen, vooral die van krantenschrijvers, er onverbiddelijk uit geweerd worden. Het gehele gebied is zo gesloten als een pot, om te voorkomen, dat ook maar het geringste van wat er daarbinnen gebeurt, naar buiten uit zou lekken.

Daarom vind ik tenslotte mijn verblijf daar wel bijzonder en ga ik u er het een en ander over vertellen.

Etappenkommandantur! Weet ge wat dit woord wil zeggen? Zeg gerust neen, want ge kunt er u geen flauwe voorstelling van maken, tenzij ge er zelf het leven hebt bijgewoond.

In theorie is een Etappengebied dat gedeelte van het Okkupationsgebied, dat direct achter het Operationsgebied is gelegen (oef!); een militaire zone dus.

In de praktijk is het een soort provincie, waarvan een oppermachtig heerser het hoofd is. Hier heeft het menselijk leven niet de minste waarde meer, en zijn de rechten van de mens, zijn waardigheid, zijn wil, denkbeeldige begrippen. Eerst hier beseft men ten volle wat de uitdrukking "sous la botte" betekent.

De Etappencommandant, die er aan het hoofd staan, hangt onmiddellijk van Berlijn af; een vaag begrip, waarvan hij gretig gebruik maakt; van daaruit ontvangt hij zijn orders en zelfs de gouverneur-generaal, waarvoor te Brussel iedereen onderdanig buigt, heeft er geen sikkepitje in te brengen.

Hier wordt alles, het gehele leven, aan het militaire ondergeschikt gemaakt en met de woorden "Es ist Krieg" alle discussie afgesneden.

De grenzen van de Etappenkommandantur zijn scherp bepaald en, opdat iedereen het zou weten, aan de muren bekend gemaakt door aanplakbiljetten; de noordelijke grens is die van Zeeuws-Vlaanderen, de oostelijke loopt langs Aalst, enz. Hoe streng zij gesloten zijn kunt ge dagelijks in de krant lezen uit de drama's, die bij de prikkeldraadversperringen te Koewacht, Zelzate en elders worden afgespeeld. Eveneens aan de muren valt het te lezen op welke voorwaarden men zich in het gebied bewegen en mag vestigen. Te voet is de beweging zonder pas veroorloofd, maar nog lang niet langs alle wegen. Voor elk ander vervoermiddel behoeft men een Passierschein, die u trouwens bijna altijd na drie of vier uur wachten geweigerd wordt. Het spreekt vanzelf, dat

vreemdelingen hier ongewenst zijn. Alleen de inboorlingen worden er geduld, hoofdzakelijk wel omdat zij "taillables et corvéables à merci" zijn. Vreemdelingen hebben zich dan ook terstond aan de Kommandantur op te geven, met vermelding van het doel van hun komst, de duur van hun verblijf, alles op straffe van de meest griezelige zaken.

Het leven is er voor de mensen allesbehalve plezierig; materieel gaat het nogal goed, maar op de geest werkt deze toestand neerdrakkend. Toen onze consul zijn postverbinding nog had waren de Gentenaars nog bevoorrecht, zij hadden verbinding met de buitenwereld, maar sedert deze is afgebroken, zijn de mensen, die natuurlijk verwend waren, er nog ellendiger aan toe, daar het voor een moeder beter is van haar zoon geen nieuws te hebben, dan half nieuws. Het smokkelen van brieven, vroeger op grote schaal toegepast, is door de scherpe maatregelen bijna onmogelijk geworden en zelf gaan de mensen ook maar liever niet meer. Men berust liever in zijn verdriet en angst, dan zich aan de grens door een strenge Duitse soldaat hemd of corset te zien uittrekken, om te constateren of daarin ook wat geschreven staat!

Een staaltje van de Duitse slimheid vertelde mij iemand, die te Zelzate zo'n operatie had bijgewoond. Tien, twaalf personen bijeen worden op het hemd na ontkleed, schoenen en kousen doorzocht, maar na afloop pakken zij allen hun paraplu, die zij in de hoek hebben gezet, mee. Die hadden de slimmerds over het hoofd gezien! Men kan ook niet aan alles denken.

Het enige nieuws, dat de Gentenaars bereikte, buiten de berichten hun van Duitse zijde verstrekt, was tot voor korte tijd een der Nederlandse bladen, maar na een homerische strijd van de commandant met drie of vier van onze kranten, is ook deze vreugde

de inwoners ontnomen. Ambtelijk werd wel opgegeven, dat dit geschiedde om spionage tegen te gaan, maar ik kan u verzekeren, dat de ware reden van het verbod was, dat onze bladen de Duitse soldaten de ogen open maakten en daardoor slecht op "het moreel van de troep" werkten.

Kwaad hebben deze troepen het te Gent niet, welke stad als doorvoerstation van en naar het IJzerfront wordt gebruikt. De officieren eten, natuurlijk niet op hun, maar op stadskosten, in de vier, vijf grote hotels en laten het zich aan niets ontbreken, dat verzeker ik u. Zij besproeien hun maaltijden met de fijnste wijnen, dejeuneren met Bourgogne van negen of tien frank de fles, of met dure Champagnewijnen. Intussen geraken de kelders der eethuizen en wijnhandelaars uitgeput (bij een van dezen rekvisitioneerde men 1600 flessen champagne in één keer) en elke bewoner van Gent, die meer dan 100 flessen in zijn kelder heeft, heeft bevel gekregen op te geven aantal en merken. Wat dit bevel betekent laat zich gemakkelijk raden.

De genoegens der Duitse troepen zijn daarmee niet uitgeput. Talrijke houders van bierhuizen, begin augustus smadelijk verjaagd, zijn weergekeerd en het Kulmbacher en Dortmunder stroomt weer in lokalen, waarvoor het sluitingsuur niet bestaat. Voor de soldaten is het gratis met de tram rijden blijkbaar een onuitputtelijk genot, dat zij zittend willen genieten, al staan er ook oude mensen op het balkon te bibberen.

Geldgebrek is er ook al niet in de krijgskas, want in een Eteppenkommandantur kun je de mensen gemakkelijker beboeten dan elders. Getuige de winkelier, die aan een officier muziek liet uitzoeken en betrapte werd op het hebben van de Marseillaise, hetgeen nog nergens verboden werd. Resultaat: 500 mark boete, of

20 dagen. Ik ga zitten, zegt de ongelukkige. Maar man, je kan boete betalen. Ja, dat weet ik, maar ik heb geen 500 mark. Ik kan hoogstens 150 F bij mekaar krijgen! Nou, geef die dan maar!

De krijgskas wordt ook gevuld door de boeten, die er geheven worden voor het onklaar raken van telegraaf- en telefoonraden, wat de laatste zes weken in Vlaanderen veel voorkomt. De kleinste gemeente moet bloeden. Zie hier een lijstje van zulke boeten, voor de juistheid waarvan ik kan instaan; Gent 100.000 mark, Ledeberg 5000 mark, Destelbergen 30.000 mark, Schellebelle 50.000 mark, Zwevegem 4000 mark, Sint Kruis Winkel 3000 mark, Wachtebeke 3000 mark.

Dat bij zulke toestanden het gewone leven in Gent volkomen onmogelijk is, meldde ik u reeds uitvoerig in een vorig artikel.

31 januari 1915

Vrijdagnacht heeft een Duitse schildwacht nabij de wijk "De Valk" (gemeente Sas van Gent) een smokkelaar doodgeschoten, die niet voldeed aan de herhaalde sommatie om halt te houden.

4 februari 1915

Van Belgische zijde.

Schending van het volkenrecht.

Van het Belgische gezantschap te 's Gravenhage ontvangen we het 9^e rapport van de commissie tot onderzoek van de schending van de regels van het volkenrecht en de wetten en gebruiken in verband met de oorlog, uitgebracht aan de Belgische minister van justitie. Aan dit rapport is het volgende ontleend:

“De gemeenten Lebbeke, Sint-Gillis bij Dendermonde en Dendermonde (samen 26.000 inwoners) en het dorp Appels, westelijk van Dendermonde (2100 inwoners) werden vreselijk beproefd.

Van het eerste bombardement, de plunderingen, vernielingen en branden worden uitvoerige mededelingen gedaan.

De 2^e september drong een Duitse patrouille Lebbeke binnen. Onder voorwendsel zes soldaten te wreken, door de Belgische troepen gedood op het grondgebied van Lebbeke, stak ze drie hoeven in brand.

De 4^e september werden de bewoners 's morgens om 4 u gewekt door een levendig geweervuur. Het Duitse leger viel het dorp aan, dat werd verdedigd door enige Belgische voorposten. Om zeven uur maakten de Duitsers zich van de gemeente meester, sloegen er de ruiten en deuren in, verjoegen vrouwen en kinderen en dreven de mannen als een levend schild voor zich uit.

Kort daarna werd het dorp aan een bombardement onderworpen. De kerk, waarop in het bijzonder werd gemikt, werd door enige bommen getroffen, die er tamelijk ernstige schade aanrichtten. Een tiental huizen werden ernstig beschadigd. Toen begon de plundering en brandstichting. Twintig huizen en hoeven werden verbrand; alle huizen in het midden der gemeente werden geplunderd. Alleen de voorspraak van de burgemeester bij generaal Gronen redde het dorp van een volledige vernieling.

De gemeente Sint Gillis bij Dendermonde werd grotendeels vernield.

Te 9 u 15 's morgens beschoot het Duitse leger Dendermonde. Een uur later drongen de Duitse troepen de gemeente binnen. Uit het stedelijk hospitaal namen ze dr. Van Winckel, president van het Rode Kruis, de eerwaarde heer Van Poucke, aalmoezenier en Schellekens, secretaris van de commissie van de gemeentelijke gestichten, als gijzelaars. De burgers die men tegenkwam werden meegenomen. Uit de bank werden 2100 frank weggenomen.

Tegen drie uur in de namiddag staken de pioniers de constructiewerkplaatsen en vier groepen van vijf huizen in brand. De inwoners werden uitgenodigd de stad, die geheel zou worden verwoest, te verlaten.

De 5^e september begint onder bevel van majoor von Sommerfeld, de systematische verbranding van de stad. Het hospitaal werd niet gespaard. Het werd met petroleum begoten. Zieken, grijsaards en gewonden werden in grote haast naar elders overgebracht. Een epilepticus bleef in de vuurzee. De Begijnenkerk, een gebouw uit de XVIe eeuw, werd verbrand. De plunderingen werden de gehele dag voortgezet. De 6^e september gaf commandant von Sommerfeld bevel het vernielingswerk voort te zetten. Evenals in Leuven enz. werd er vooral brand gesticht in de wijken der rijken, waar de soldaten wat te plunderen vonden. Toen een Duitse schildwacht door een Belgisch soldaat gedood was dreigde men met verbranding der fabrieken indien de Belgische soldaten weer iets zouden ondernemen.

De 4^e september beschoten de Duitsers het dorpje Appels meer dan een uur, hoewel er zich geen Belgische troepen bevonden. Een kind werd door een bom gedood. Later drongen de Duitsers de gemeente binnen, staken een huis in brand en lieten de ongelukkigen in de vlammen. Nog acht andere huizen werden in

brand gestoken en de meeste andere geplunderd. Het huis van een veldwachter werd in brand gestoken, omdat men er zijn kepi vond, evenals een ander (met vier aangrenzende huizen) omdat men er een oude soldatenjas van de zoon des huizes vond. Alle huizen van het dorp werden geplunderd. Een groot aantal inwoners, meer dan 450, van Lebbeke, Sint Gillis en Dendermonde werden naar Duitsland gevoerd. Ze werden de eerste tijd schandelijk behandeld. Op reis begonnen drie personen, van honger uitgeput, te ijlen. Twee hunner werden dadelijk met de bajonet gedood, één op de weg geworpen en doodgeslagen. 25 inwoners van Lebbeke en Sint Gillis werden vermoord. De meesten waren zo verminkt, dat men hun identiteit slechts kon vaststellen met behulp van de voorwerpen, die ze bij zich droegen. Sommigen waren de ogen uitgestoken (vóór ze gedood werden met de bajonet). Anderen werden in tegenwoordigheid van hun vrouw en kinderen met de sabel het hoofd gekloofd.

De 4^e september schoten zes Duitse infanteristen tweemaal op 5 meter afstand op dr. Hemeryck en zijn begeleider, die beiden de band droegen van het Rode Kruis. De laatste is vijf dagen later gestorven aan een gapende wonde, veroorzaakt door een ontplofbare kogel. De wonde mat aan de voorkant 20, bij 25 cm aan de achterkant.

Het opnieuw bezetten van Dendermonde door de Belgische troepen kenmerkte zich door nieuwe wreedheden. In de loop van het gevecht deden de Duitse soldaten, aangevoerd door een officier, zich voorafgaan door 15 personen, waaronder 3 dames en 2 jonge meisjes.

Te Sint Gillis werd een burger, wie de Duitsers op vijf plaatsen de buik hadden doorboord, aan een deur gebonden, met de rechterhand aan de bel en de linker aan de knop.

Te Dendermonde werd een chauffeur in tegenwoordigheid van zijn vrouw gedood door een bajonetsteek.

De 16^e september hervatten de Duitsers het bombardement van Dendermonde. Een twaalftal bommen troffen de onlangs gerestaureerde Onze-Lieve-Vrouwekerk. De Duitsers drongen de stad binnen. De Belgische soldaten bleven schieten van de andere Scheldeoever. De Duitsers dwongen dr. Van Winckel hen te vergezellen. De soldaten links en rechts van hem werden gedood en ernstig gewond. Van drie huizen werden de kelders geplunderd. De gehele nacht gaven de officieren zich aan een orgie over op een plein waar twee grote vuren werden ontstoken.

De 17^e september werd het bombardement hervat. Een bom viel op de toren van het stadhuis, dat vuur vatte. De gemeentelijke bibliotheek en het archief gingen in vlammen op. De schilderijen werden op drie na gered. Tegen het einde van het beleg van Antwerpen bezetten talrijke troepen Duitsers opnieuw Dendermonde en plunderden al wat er nog over was. Ze verbrandden het paleis van justitie, het arsenaal, en nagenoeg alle huizen die nog overeind stonden.

Uit dit alles blijkt dat, in strijd met de beweringen van Duitse dagbladen, Dendermonde systematisch is vernield en voorts geplunderd. Het bombardement, verondersteld dat het uit militair oogpunt noodzakelijk was, heeft slechts het vernielingswerk van de Duitse pioniers voltooid.

5 februari 1915

Dendermonde.

Een van onze correspondenten heeft de heer A. Kellenaers gesproken, die dezer dagen voor het katholieke huisvestingscomité in België werkzaam is geweest en van daar gisteren te Leiden is teruggekeerd. De heer Kellenaers is hoofdzakelijk in Dendermonde werkzaam geweest.

De stad is niet meer dan een puinhoop. Van de 1400 huizen zijn er een 100, meestal kleine arbeiderswoningen, over. Kerken, kloosters, fabrieken, met uitzondering van de ook in Nederland bekende spinnerij en bindgarenfabriek van de heer Van Schoot, liggen in puin. In de grensgemeente Sint Gillis is het niet anders gesteld.

Toch wonen te midden van deze puinhopen thans nog 6000 mensen, die door aan verkeerde raadgevingen gehoor te geven, naar deze plaats der ellende zijn teruggekeerd.

De meesten van hen ontbreekt het aan het allernoodzakelijkste. Men stelle zich voor een lange straat, waar grote en kleine winkels gevestigd zijn. Al die huizen zijn verbrand, maar hier en daar is er een veranda gespaard gebleven of zijn de muren in een zodanige toestand, dat er met een houten overkapping nog een kamertje is uit te maken. Wil men daar binnentreden, dan moet men eerst door een hoop puin. Heeft men dan dat kamertje bereikt, dat vrij spel geeft aan regen en wind, dan vindt men daar verschillende gezinnen bijeen, waarvan sommige met 6 of 7 kinderen.

Zo trad ik een vroegere barbierswinkel binnen. De man oefende zijn bedrijf uit in de veranda van zijn huis. Een schrijftafel, die hem door een kennis in leen was afgestaan, diende hem tot scheertafel, waar hij zijn scheergerei een plaats had gegeven. Ander huisraad had hij

niet meer, slechts enige familieportretten, die hij op zijn vlucht had meegenomen, sierden de wanden. Meer naar achteren in een soort goot lag wat schamel beddengoed voor hem en zijn gezin (9 personen). Deze man had voor de oorlog een der weelderigste en meest beklante zaken der stad en had verscheidene salons. Vijfentwintig jaar, mijnheer, zo sprak de man, heb ik hard gewerkt, om mijn huis in eigendom te krijgen, en nu ik het eenmaal heb, ligt het in puin.

Zodra ik, aldus de heer Kellenaers, in Dendermonde aankwam, kwamen de kinderen ons bij tientallen tegelijk tegemoet lopen met de vraag, of wij uit Brussel soms brood hadden meegebracht. Ze hadden daarvoor de trein afgewacht.

De gelaatsuitdrukking van de inwoners bespaart het stellen van de vraag, of zij honger hebben, een vraag, die menigeen van hen uit schaamtegevoel niet durft te beantwoorden, maar die hen toch op de lippen ligt. Ik heb honger, schenk mij wat brood, meer vraag ik u niet.

Er heerst hongersnood in Dendermonde.

Een ontwikkelde Belg, die de heer K. in Dendermonde sprak, en die er de dag van de vreselijke brand uit was vertrokken, deelde hem nog het volgende mede: Dendermonde was een oude, gedeclasseerde vesting, die dus in deze oorlog niet meer als zodanig gebruikt mocht worden. Door de nood, en misschien ook om andere redenen, gebruikte het Belgische leger deze stad echter als een verdedigingsplaats. Er werden bij de wallen enkele loopgraven aangelegd, terwijl ook in de stad verdedigingswerken werden aangebracht. Dat was van de bevelvoerende generaal een tactische fout en deze gaf dan ook aan de Duitsers aanleiding tot het

bombardement van Dendermonde, waarbij de Duitsers spoedig de overhand behielden, nadat zij zeven maal uit deze plaats verdreven waren. Was het nu maar bij het bombardement gebleven! Doch nu kwam de zware, al te zware straf. De 4^e september werd de hele stad in brand gestoken en daags daarna was er van Dendermonde slechts datgene over, wat gij thans ziet. Ik ben daags daarna in de stad teruggekeerd, doch ik ben er weer dadelijk als een krankzinnige uitgelopen. Het enige, wat ik mij van deze hel kan herinneren, is een troep wild geworden varkens en kippen en mijn ... ongedeerd gebleven volière, waarin ik nog al mijn 25 kanaries terugvond. Slechts weinigen zijn daarvan in leven gebleven, want alle vijfentwintig schenen door de schrik bevangen en weigerden alle voedsel.

De man, die dit vertelde, was een miljonair, die twee maanden in Nederland met de armste vluchtelingen moest leven en thans in Dendermonde is teruggekeerd, waar hij een onderdak heeft gevonden in een onbeschadigd huis van zijn vriend.

In Dendermonde is, zoals gezegd, van de fabrieken enkel gespaard gebleven de fabriek van de heer Van Schoot, waar driehonderd vijftig arbeiders werken. Nu deze dinsdag uit hun krijgsgevangenschap zijn teruggekeerd, zal de heer Van Schoor, ten einde mee te helpen om de nood te lenigen, zijn fabriek weer in werking stellen.

Van waterleiding en riolering is in Dendermonde geen sprake meer. Op sommige plaatsen liggen de lijken zeer ondiep begraven en niemand waagt zich aan het vreselijke werk, andere grafplaatsen voor de doden op te zoeken. Wat daarvan de gevolgen kunnen zijn, laat zich gemakkelijk indenken. Een epidemie kan daar niet uitblijven.

De commandant der etappe te Dendermonde is een oude landjonker. Van hem heeft de heer K. de meest mogelijke welwillendheid ondervonden. Zelfs beval hij het werk van het comité aan alle militaire en civiele autoriteiten in het etappegebied aan.

Behalve, zoals reeds is vermeld, vrij vervoer op de spoorwegen in België, is nu ook voor de kleintjes, die naar Nederland worden gebracht, ook vrij vervoer op sommige nog onder Belgisch bestuur staande tramlijnen toegezegd.

11 februari 1915

Een Franse vlieger boven Gent.

Parijs, 10 februari. Een Franse vlieger is donderdagavond over Gent gevlogen en heeft er een loods die een grote hoeveelheid spiritus bevatte, vernield.

20 februari 1915

Te Gent.

De Duitse overheid te Gent heeft er de aandacht van de Belgische landbouw op gevestigd dat het dit jaar voordeliger zal zijn graan te zaaien dan bieten. "Aangezien – zo luidt de waarschuwing – door deskundigen is vastgesteld dat de oogst der suikerbieten het vorig jaar slechts 100.000 ton heeft bedragen, terwijl anders de normale opbrengst op 250 tot 260.000 ton begroot kon worden, is het waarschijnlijk dat dit jaar, tengevolge van het aanhouden der bestaande moeilijkheden, de oogst niet beter, maar veeleer slechter zal zijn. Als voorbeelden van dergelijke moeilijkheden noemen wij in de eerste plaats het gebrek aan landarbeiders en

paarden, omstandigheden, die tot augustus van het vorig jaar hun invloed niet hebben doen gelden. Bovendien kan men veronderstellen dat het getal der paarden nog zeer gevoelig verminderd zal worden na afloop van de oogst der suikerbieten van het vorig jaar. Ook zullen de prijzen moeilijk stijgen wegens de grote hoeveelheden suiker, welke zich op dit oogenblik op de wereldmarkt bevinden; integendeel, men kan zelfs een daling van die prijzen verwachten. Anderzijds zal het in de huidige omstandigheden zeer bezwaarlijk zijn bietenzaad te doen komen.

Gezien de zeer hoge prijzen der granen, zal elk verstandig landbouwer zijn vooruitzichten en inkomsten verbeteren door zoveel mogelijk graan te zaaien en in het bijzonder tarwe, met algehele terzijdestelling van bieten.

Ik kan dus (zegt de commandant) aan de landbouwers slechts aanraden zich dit jaar in het bijzonder met het verbouwen van graan bezig te houden.

Het is verboden het pluimvee te voeden met tarwe en rogge. Overtredingen worden gestraft.

Zodra een fabriek, op dit oogenblik stilliggend, het werk hervat, moet de Kommandantur daarvan onmiddellijk op de hoogte worden gesteld.”

In verband hiermee – schrijft ons een correspondent – is van belang hetgeen de suikerfabrikanten over de afgelopen oogst zeggen. De resultaten der campagne waren bevredigend; het gemiddelde per fabriek was ongeveer 30 ton tegen 23 in 1913, in welk jaar de oogst te wensen overliet, wat het gewicht betreft. De suikeranalyse gaf voor 1914 een gemiddelde van 16 graden, hetzelfde als over 1913. De landbouwers zijn dus tevreden, maar de fabrikanten niet, daar

de kosten te hoog zijn geweest tengevolge van de duurdere kolen, de hogere transportkosten, de ongeregelde verkeersmiddelen en de onmogelijkheid van uitvoer. Bovendien waren op het einde der campagne de prijzen dalend. Contracten voor de volgende campagne worden dan ook niet afgesloten, enerzijds omdat de suikerfabrieken zich in deze onzekere omstandigheden niet willen verbinden, anderzijds omdat de landbouwers meer geneigd zijn tarwe te zaaien, daar zij zeggen dat dit veel voordeliger zal zijn, want de graanprijzen zullen stijgen en suiker kan steeds uit de koloniën worden aangevoerd.

Tenslotte zullen vele kleinere fabrieken dit jaar gesloten moeten blijven en men overweegt reeds de mogelijkheid de campagne van 1915 in een paar grote fabrieken te centraliseren, om de algemene kosten minder te maken.

1 maart 1915

Men schrijft ons uit Brussel:

Zoals hier ter plaatse is medegedeeld worden dienstplichtige Belgen, die trachten België te verlaten om zich bij hun leger te voegen, streng gestraft en ook hun familieleden worden aansprakelijk gesteld. Welke gevolgen er voor deze laatsten aan verbonden zijn, kan blijken uit het dezer dagen gevelde vonnis tegen een gezin te Lochristi bij Gent, vanwaar een dienstplichtige over de grenzen wist te ontsnappen. Zijn broer werd met een jaar gevangenis gestraft, zijn vrouw met een maand, terwijl zijn vader en een andere broer werden vrijgesproken.

2 maart 1915

Een begrafenis aan de grens.

Sedert drie jaar worden te Koewacht de doden van beide nationaliteit begraven op een op Nederlands gebied even buiten het dorp gelegen terrein.

Werd nu na het afsluiten van de grens een Nederlander begraven, dan ging juist als vroeger alles gewoon zijn gang; het lijk, door bloedverwanten en vrienden begeleid, werd 's morgens ter kerke gebracht en de Duitsers maakten voor die gelegenheid de versperring aan het Kerkstraatje open: de vensterluiken der huizen die in dit straatje lagen, werden gesloten tot na de kerkelijke plichtigheid en het vertrek van de begrafenisstoet.

Donderdag overleed, voor het eerst na het afsluiten van de grens, iemand in het Belgisch deel der parochie, en zaterdagmorgen werd de overledene na afloop van de kerkelijke dienst begraven. Het lijk, waarachter bloedverwanten, burens, enz. werd tot aan de versperring gebracht. Hier stonden vier mannen van Zeeuws Koewacht klaar, die met behulp van de Belgische dragers de kist over de grens schoven. Een Duitser gaf nauwlettend acht, dat elk op zijn bodem bleef. De geestelijke trok met de dragers naar het kerkhof, familie en vrienden konden rechtsomkeert maken, hoe gaarne ze ook hun dierbare overledene naar zijn laatste rustplaats hadden vergezeld.

Het vreemde geval lokte veel nieuwsgierigen.

5 maart 1915

Uit Gent.

Men meldt ons op 1 maart:

Een der meest verdienstelijke instellingen te Gent is wel het Rode Kruis. Het had er bij het uitbreken van de oorlog 150 noodhospitalen ingericht.

De Vlaamse vrouwen, die zich daar beijverd hadden, werden na de bezetting der Duitsers vervangen door Duitse diaconessen en verpleegsters. Talrijke noodhospitalen verdwenen, terwijl nieuwe ingericht werden. Zo te Gent in het nieuwe feestpaleis, het Flandria Palace Hotel en het gebouw naast het postkantoor van het gerechtshof.

Toch bleef het Belgische Rode Kruis niet bij de pakken neerzitten. Eerst richtte het in samenwerking met de Duitse overheid een dienst in om vermiste personen op te sporen, waar dan ook. Honderden inlichtingen werden aldus gegeven. Verder zorgde het comité voor het verzenden van brieven, pakjes en geld aan de krijgsgevangenen Belgen in Duitsland.

Bovendien zorgt het comité voor hulp voor verminkten en noodlijdenden, wie zij een handwerk laat leren.

Het Groene Kruis, gevestigd op het Sint Baafsplein, zorgt verder dat de mensen goed kunnen eten voor 0,35 frank.

Tegenwoordig ziet men te Gent veel Duitse burgers en vrouwen die hun zieke of gewonde bloedverwanten komen bezoeken. Zij krijgen hiervoor vermindering der reiskosten, ook in België. Dit geldt echter nog niet voor Noord-Frankrijk.

Ook komen vele Duitse zakenlui het land afreizen. Zij vestigen er filialen of keren terug naar de talrijke fabrieken en werkplaatsen waar zij reeds voor de oorlog de technische leiding hadden.

De stedelijke overheid wordt al vernuftiger in het uitdenken van middelen om aan de noden het hoofd te bieden. Zij heeft de befaamde vluchtelingenbelasting uitgevonden, die nu door het Duitse bestuur in geheel België wordt toegepast. Merkwaardigerwijze echter valt de stad, waar die belasting uitgevonden werd, buiten haar sfeer van werking, als liggende in het etappengebied van het leger!

In zijn laatste vergadering heeft de gemeenteraad het volgende voorstel aangenomen: alle beschikbare en geschikte stadgronden zullen, in percelen verdeeld, voorlopig afgestaan worden aan behoeftige personen, die genegen zijn hierop groenten te verbouwen. Die percelen zijn 500 vierkante meter groot en zullen al naar de grootte van de gezinnen en de omstandigheden ter beschikking gesteld worden. Men zal zich vooral moeten toeleggen op de kweek van najaars- en wintergroenten. Op sommige gronden zullen aardappels echter geschikter zijn. Vakmannen zullen de nodige wenken geven om zoveel mogelijk uit de grond te halen en ook zorgen voor geschikte zaden.

Niet alleen de eigen bevolking heeft de hulp en bijstand van Gent nodig. Er vertoeven te Gent honderden vreemde studenten, vooral Russen en Polen, voor wie kommervolle tijden zijn aangebroken. Hun verblijf is hier doelloos en toch hebben de meesten weinig trek om de lange reis naar huis te aanvaarden. Zij ontvangen echter meestal geen roebel meer van thuis en moeten nu te Gent leven van de openbare liefdadigheid.

De gemeenteraad heeft voor hen tot februari een 10.000 F uitgegeven.

Ook de particulieren en maatschappijen zitten niet stil. Een comité is gevormd om tijdelijk tal van werklozen enige verdiensten te bezorgen door bv. boodschappen te lopen, brieven te bezorgen, huizen of winkels te bewaken, enz. Het comité heeft als secretaresse de ijverige mej. Blanchaert en noemt zich "Onderlinge Hulp tot het verschaffen van kleine diensten." Het zorgt hierdoor voor de meest beklagenswaardige werklozen.

Het Algemeen Hulpcomité zorgt voor werk voor allerlei soorten arbeiders, en doet grote bestellingen aan schoenen, kleren, enz.

Verder is een Nationale Landbouwcoöperatie tot stand gekomen, waarvan de heer Tibbaut voorzitter is, en die zal zorgen bv. voor geregelde invoer van veevoeder.

Duitse soldaten zijn er hier nog steeds in groten getale. Telkens wordt er bij de steeds wisselende garnizoenen in aanschrijvingen op gewezen, dat zij zich het Nederlands moeten eigen maken.

Dezer dagen heeft de Duitse overheid een eerste bedrag van 125.000 F aan de gemeente terugbetaald voor de sinds 15 januari 1915 gedane rekwisities.

16 maart 1915

Van de Zeeuws-Belgische grens.

Men schreef ons zondag van de Zeeuws-Belgische grens:

Wat er eerstdaags staat te gebeuren in België weet men niet, maar dat er iets zal gebeuren wordt verwacht. In alle grensgemeenten en omgeving worden toebereidselen gemaakt voor het inkwartieren van vele soldaten. Te Maldegem, waar anders geregeld zowat 200 soldaten ingekwartierd zijn, komen er nu een 600. Ook in het

naburige Eeklo wordt alles in gereedheid gebracht om eerstdaags een grotere troepenmacht onder dak te brengen, waartoe zelfs de kerken ontruimd moeten worden. Ook in het naburige Middelburg in Vlaanderen, Westkapelle, Knokke en Heist worden veel soldaten verwacht.

21 maart 1915

Stoomtram Breskens-Maldegem.

Het verslag over het 28^e boekjaar van de stoomtrammaatschappij Breskens-Maldegem zegt, dat in het eerste halfjaar een slapte in het goederenvervoer viel waar te nemen, zodat de resultaten van dit vervoer, niettegenstaande een groot beetwortelvervoer en abnormaal groot vervoer van andere goederen in het 2^e halfjaar plaats vond, belangrijk minder zijn dan die in het voorgaande jaar.

Toch is het totaalcijfer der ontvangsten van het bedrijf belangrijk hoger dan in de voorgaande jaren. Deze stijging van ontvangsten is te wijten aan de grote vooruitgang van het personenvervoer, dat zijn oorzaak vindt in het vervoer van militairen, vervoer van tijdelijk gevestigde gegoede vluchtelingen en van in de eerste maanden van de oorlogstoestand reizende betalende uitgewekenen (namelijk Duitsers, Oostenrijkers, Engelsen en Amerikanen).

Sinds het begin van de oorlogstoestand zijn onvermogene en minvermogene vluchtelingen gratis vervoerd.

De verbindingen met België zijn alle verbroken. Op 23 oktober werd Maldegem door de Duitse troepen bezet en voorzichtigheidshalve werden de treinen op Nederlands grondgebied gehouden.

Op 10 november werd vanwege de Duitse militaire overheid de brug over het Leopoldskanaal opgeblazen, waardoor de dienst op dat gedeelte der lijn naar Maldegem onmogelijk werd. De verbinding met Brugge en de Belgische kustplaatsen werd verbroken op 3 november en die via Aardenburg-Brugge op 8 november. Waar vóór de oorlog in deze grensstreek veel verkeer met België was, is het nu uitsluitend met ons land mogelijk, zodat het gehele verkeer nagenoeg op Breskens is aangewezen. Heeft die concentratie over het vervoer naar één punt nadelen, toch is hieraan voor de onderneming het voordeel verbonden, dat over langere afstanden vracht wordt ontvangen.

De baan werd op deugdelijke wijze onderhouden. Aan de lijn Breskens naar Maldegem werden belangrijke verbeteringen en vernieuwingen aangebracht. De in 1909 aangevangen verzwarende en vernieuwing der lijnen is thans voltooid en de lijnen verkeren in uitstekende toestand. Voor uitgevoerde werken, vermeld onder tramweg- en kunstwerk werd 19.459 gulden bijgeboekt.

De ontvangsten uit het reizigersvervoer hebben bedragen fl 72.753, uit abonnementen fl 1627, uit het goederenvervoer fl 55.126, uit huren fl 409, uit het postvervoer fl 53.000 en uit buitengewone ontvangsten fl 4160, totaal fl 139.777, zijnde fl 9,30 per dagkilometer, tegen fl 8,32 ½ in 1913. Het reizigersvervoer leverde fl 17.278 meer op dan in 1913. In het geheel werden 296.818 reizigers vervoerd tegen 250.228 in 1913.

Het goederenvervoer bracht totaal op fl 26.880 tegen fl 19.579 in 1913, zijnde per ton fl 8,82 tegen 0,69 ½ in 1913. De opbrengst van het vervoer in doorgaand verkeer met de lijn Sluis-Brugge-Heist bedroeg fl 2903 (vorig jaar 4975).

De uitgaven beliepen fl 68.675, zodat er een winstsaldo blijft van fl 71.101, of na aftrek van de renterekening en onder toevoeging van het saldo fl 64.319. Hiervan komt aan het reserve- en vernieuwingsfonds fl 23.077, terwijl voor koersverlies op effecten fl 3000 wordt gereserveerd en in het ondersteunings- en uitkeringsfonds fl 500 wordt bijgedragen. Aan aandeelhouders kan vervolgens weer 9 procent dividend worden uitgekeerd.

22 maart 1915

Van de Zeeuws-Belgische grens.

Men schrijft ons uit Westelijk Zeeuws-Vlaanderen:

In de paar laatste dagen is de troepenverplaatsing in België zeer groot. Volgens getuigenis van personen (Belgische ingezetenen), die wij gisteren, zondag, aan de grenzen spraken, komen er hele legers langs de grote route, dat is langs de lijn Brugge-Brussel, af, die in de richting Gent en Antwerpen teruggaan. Ook langs de grenzen staan thans gehele nieuwe posten. Naar wij vernamen, zijn de vorige manschappen in de richting van het front vertrokken. De grensposten bestaan nu hoofdzakelijk uit bereden manschappen en in de naburige grensgemeenten liggen ook vele tot de marine behorende soldaten. In de omgeving van het grondgebied van Maldegem zijn ongeveer 1300 soldaten ingekwartierd. Ook te Brugge is het vol met soldaten van verschillende regimenten. Auto's en verschillende voertuigen rijden af en aan van en naar het front.

23 maart 1915

De commandant der stad Gent heeft het volgende bekend gemaakt: Vanaf de 10^e maart worden te Gent iedere woensdag graanmarkten gehouden. Om misverstand te vermijden, wordt hieronder openlijk

bekend gemaakt, dat slechts graan, dat in het bezit van de bevolking is door de Duitse overheid opgekocht wordt en wel door een beambte van het Duitse Etappenmagazijn te Gent. De voorraden, die afgewogen te leveren zijn, worden door deze beambte gekeurd, aangekocht en aanstonds ter plaatse contant betaald. Zakken moeten meegeleverd worden. De aankopen van graan betreffen naar believen grote hoeveelheden maïs, rogge, haver en gerst. Als hoogste prijs komen de gestelde maximumprijzen in aanmerking.

24 maart 1915

Uit Gent.

Men schrijft ons de 12^e maart:

Zoals men weet zou het in 1914 100 jaar geleden te Gent gesloten vredesverdrag tussen Engeland en de Verenigde Staten worden herdacht. De oorlog heeft deze plannen verhinderd. Gent heeft echter reden om niet alleen dit feit te herdenken, doch ook om Amerika te danken voor zijn steun. Het heeft het aan de heer Van Hee, consul der Verenigde Staten te danken, dat de stad voor een zware boete gespaard is gebleven toen hij bij het aftrekken der Belgen in september en na de overeenkomst der stad met de Duitse generaal von Boehm twee Duitse afgedwaalde soldaten door een Belgische militaire auto werden beschoten en verwond. Bovendien is de inrichting in de Veldstraat, waar de Gentenaars zich van 's morgens vroeg (7 u reeds!) tot 's avonds laat staan verdringen om de nieuw aangevoerde eetwaren te kopen, ook aan Amerikaans initiatief te danken.

In zijn zitting van 9 maart heeft het schepencollege een brief, die de gemeenteraad tevoren had goedgekeurd, aan de consul

overhandigd. Hij is opgesteld ter gelegenheid van Washington's 100^e geboortedagviering op 22 februari 1915 en luidt:

“De gemeenteraad van Gent, in plechtige zitting vergaderd,

Stuurt aan de edele Amerikaanse natie de uitdrukking van zijn gevoelens van innig dankbaarheid voor de bewonderenswaardige hulp, die zij België heeft gebracht in de verschrikkelijke toestand waarin ons ongelukkig land zich bevindt.

Door zijn inwoners, die zo gruwelijk door de krijg zijn geteisterd, de nodige leeftocht te verzekeren, hebben de Amerikaanse Staten ons een dienst bewezen, waarvan de herinnering nooit uit ons geheugen zal gaan.

Deze daad van internationale solidariteit der Amerikaanse Republiek zal in gouden letters in het geschiedboek van ons land onuitwisbaar geschreven worden, zoals zij reeds geprent is in het hart van iedere Belg.

De huidige beraadslaging zal aan de heer consul der Verenigde Staten te Gent overhandigd worden, met verzoek die over te maken aan zijn gouvernement.”

De consul beantwoordde de brief met de belofte hem aan zijn regering te zullen overbrengen en met de verzekering, dat zijn landgenoten getroffen zullen zijn door dit nieuwe bewijs van broederlijke vriendschap tussen beide landen.

“Wij weten – vervolgde de consul – dat de stad Gent, met de gastvrijheid, die de Gentenaren door de eeuwen heen heeft beroemd gemaakt, het voornemen had om onlangs de gedelegeerden te ontvangen, gezonden ter gelegenheid van de

honderdste verjaardag van het Verdrag van Gent, en we kunnen slechts onze spijt uitdrukken, dat het vieren van deze verjaardag tot later datum is moeten worden uitgesteld, tot de tragische gebeurtenissen zullen voorbij zijn, tot de schone dagen aanbreken, waarop onze vurigste hoop is gericht.

Indien dit vredefeest op het ogenblik al niet kan worden gevierd, toch vinden wij een troost in de gedachte, dat deze kleine bijeenkomst der stadsoverheden met een vertegenwoordiger van de regering der Verenigde Staten, een zwakke oproep is tot de broederliefde, te midden van deze afgrijselijke gesel.